

FOAMETEA POSTBELICĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ. POLITICA DE STAT ÎN CONDIȚIILE CATASTROFEI

*Membru corespondent al AȘM
Valeriu PASAT*

THE POST-WAR HUNGER IN MOLDAVIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC. STATE POLICY IN DISASTER CONDITIONS

The article of the history Valeriu Pasat analyzes one of most painful segment from history of the RSS Moldova in the Stalinist epoch, the famine from 1946-1947. The author leads to the conclusions that the famine has been generated by a complex of causes and the fault of those causes would have appeared not only because of the drought, natural disasters but also of the state politics: agriculture destroy; food products insufficiency; destroy of the traditional peasant lifestyle; liquidation of the insurance mechanism elaborated for centuries by the rural world; forced acquisition of the agricultural redundancies by the state etc.

Problemele naționale și implicațiile internaționale în Basarabia, după 1812, au fost de diversă natură. Etapa anilor 1940-1953, numită în istoriografie epoca stalinistă, a fost una dintre cele mai importante în destinul istoric al poporului moldovenesc. O influență negativă imensă asupra dezvoltării RSS Moldovenești în perioada anilor 1940-1953, a avut-o foametea, care a atins apogeul dezastrului în anii 1946-1947.

Foametea a fost generată de un complex de cauze. În anii războiului, agricultura URSS în general și a Moldovei în particular a fost distrusă într-o măsură substanțială. Deja în anii 1944-1945 în Moldova se înregistra insuficiența produselor alimentare și populația în mare parte suporta foame. Aceste dificultăți au fost agravate de seceta înregistrată atât în 1945, cât și în 1946. Seceta a cuprins nu doar Moldova, ci și alte regiuni ale URSS – o mare parte a Ucrainei, Povoljia de Jos, Centrul, Ținutul Primorie.

În linii mari foametea n-a fost generată doar de cataclisme naturale. În răspândirea și neprevenirea ei și-a jucat rolul și politica statului prin sechestrarea abuzivă a producției agricole aparținând gospodăriilor țărănești, colectările de grâu la stat fiind exagerate și necorespunzătoare proporțiilor recoltei.

În virtutea caracterului greoi și corupt al aparatului de stat, se înregistrau pierderi considerabile în procesul de distribuire a ajutoarelor alimentare, precum și delapidările de grâu de către speculanții care scoteau profit din foamete. Din cauza ascunderii adevărului despre foamete, țara nu putea primi ajutor în produse alimentare de la comunitatea internațională etc. Într-o anumită măsură, anvergura imensă a foametei mai era și rezultatul distrugerii modului de viață tradițional țărănesc, a lichidării mecanismelor de asigurare elaborate de secole de către populația rurală, care, chiar dacă nu puteau preveni foametea, o diminuau întrucâtva.

Primele semne ale iminenței foametei în masă s-au manifestat deja în vara anului 1945. Cenzura militară a CPSS al RSS Moldovenești, care se ocupa de interceptarea scrisorilor cetățenilor, înregistra în această perioadă semnale tot mai frecvente referitoare la situația alarmantă în legătură cu seceta și cu uscarea cerealelor și legumelor. Numai în intervalul dintre 5 și 10 iulie 1945 au fost înregistrate circa 300 de comunicări de acest gen¹. În legătură cu înrăutățirea situației, conducătorii de partid ai Moldovei au înștiințat Moscova despre problemele alimentare din republică. Într-o scrisoare adresată secretarului CC al PC(b)U G.M. Malenkov din 17 noiembrie 1945, președintele SCP al RSSM N.G. Coval și secretarul CC al PC(b)U N.L. Salogor scriau: „În prezent colhoznicii și gospodăriile țărănești sărace, cu puțin pământ din raioanele numite suferă o nevoie serioasă de ajutor alimentar de la stat”. În perioada dintre decembrie 1945 și martie 1946 ei cereau în calitate de ajutor alimentar 15,6 tone de cereale. O notă cu caracter similar a trimis la Moscova și conducătorul Biroului CC al PC(b)U pentru Moldova F.M. Butov². Dar semnalele de acest fel rămâneau practic fără urmări.

Concomitent, guvernul unional continua să vândă cereale peste hotare. În iarna și în primăvara anului 1946, anotimpuri care în anii neroditori constituiau perioada cea mai dificilă, organele securității de stat comunicau conducerii de partid a republicii despre numeroasele reclamații ale populației referitor la „dificultățile alimentare”, o mostră a acestor reclamații fiind cea înregistrată la 8 februarie 1946 în satul Vadul lui Vodă, județul Chișinău: „La noi viața e foarte grea. N-avem pâine deloc, mulți mor de foame. Dacă va fi tot așa până la primăvară, n-o

¹ Архив Молдавской Национальной Безопасности Республики Молдова (în continuare: АМНБ РМ). Дело со спецсообщениями НКГБ МССР за 1945 г., возвращенными из ЦК КП(б)М. Т. 2. Л. 86-92.

² Российский Государственный Архив Социально-Политической Истории, (în continuare: РГАСПИ), Ф. 573. Оп. 1. Д. 7. Л. 79-81.

să rămână nimeni viu”³. În primăvara și vara anului 1946 caracterul acestor comunicate speciale ale MSS devine tot mai alarmat. În aprilie 1946 cenzura militară a MSS a înregistrat 313 scrisori cu comunicări despre „dificultățile alimentare”, în mai – 538, în iunie – 883. „Din scrisori se vede că starea de spirit a populației este ... decadentă, panicată”, se spunea într-un comunicat special al MSS⁴. Concomitent, în republică continua răspândirea bolilor și a epidemiilor. La 24 mai 1946 adjunctul șefului secției organizatorice-instructori al CC al PC(b)U I.V. Storojev⁵ i-a expediat secretarului CC al PC(b)U N.S. Patolicev⁶ o notă în care îi atrăgea atenția asupra situației epidemiologice grave din Moldova, a îmbolnăvirii în masă de tifos, malarie, scabie, boli venerice, precum și asupra asigurării proaste cu cadre medicale⁷. Ca rezultat al acestei adresări chestiunea respectivă a fost examinată la 8 iunie 1946 de către Secretariatul CC al PC(b)U, care l-a însărcinat pe ministrul ocrotirii sănătății al URSS să-i acorde ajutor Moldovei și să comunice la CC despre măsurile întreprinse⁸. La 19 august 1946, ministrul ocrotirii sănătății al URSS G.A. Miterov⁹ îi comunica vicepreședintelui Sovietului Miniștrilor al URSS K.E. Vorșilov¹⁰,

³ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями НКГБ МССР за 1946 г., возвращенными из ЦК КП(б)М. Т. 1. Л. 122.

⁴ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями МГБ МССР за 1944-1946 гг., возвращенными из ЦК КП(б)М после ознакомления. Д. 29. Т. 1. Л. 173.

⁵ Storojev I.V. (1911-1988) – membru al partidului din 1930, candidat în membri ai CC al PC(b)U în 1939–1952, în 1940–1954 – adjunctul șefului secției organizatorice-instructori a CC al PC(b)U-PCUS, în 1954-1956 – adjunctul șefului secției organe de partid a CC al PCUS, în 1956-1961 – redactor-șef al revistei „Partiinaia jizn”, din 1961 – pensionar.

⁶ Patolicev Nikolai Semionovici (1908-1989) – membru al partidului din 1928, în 1941-1946 – prim-secretar al comitetului regional Celiabinsk al PC(b)U, în 1946-1947 – secretar al CC al PC(b)U, șeful Direcției CC al PC(b)U pentru verificarea organelor de partid, în 1947 – secretar al CC al PC(b)U al Ucrainei, din decembrie 1947 – secretar al comitetului regional Rostov al PC(b)U, în 1950-1956 – prim-secretar al CC al PC(b) al Bielorusiei. Până la pensionarea în 1985 – vice, apoi prim-vice-ministru al afacerilor externe al URSS, ministru al comerțului extern al URSS.

⁷ РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 117. Д. 610. Л. 36.

⁸ РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 116. Д. 264. Л. 64.

⁹ Miterov Gheorghi Andreevici (1900-1977) – membru al partidului din 1928, în 1939 – ministrul ocrotirii sănătății al RSFSR, în 1939-1947 – comisarul norodnic (ministrul) ocrotirii sănătății al URSS, demis din funcție în legătură cu „dosarul profesorilor Kliuieva și Roskin”, din 1947 – directorul unui institut de cercetări științifice, în 1954-1971 – președintele comitetului executiv al Societății „Crucea Roșie” și al Societății „Semiluna Roșie” ale URSS.

¹⁰ Vorșilov Kliment Efremovici (1881–1969) – membru al partidului din 1903, membru al Biroului Politic (Prezidiului) CC al PC(b)U–CC al PCUS în 1926-1960, în 1925-1940 – co-

care patrona Ministerul ocrotirii sănătății, că investigația specială a RSS Moldovenești a descoperit în multe raioane ale republicii multe mii de copii aflați „în diferite stadii de extenuare (distrofie)”. În total, în RSSM, conform datelor aproximative, erau 30 de mii de copii de vârstă preșcolară și 240 de mii de copii de vârstă școlară „care aveau nevoie de ajutor material imediat”. Ministrul propunea să fie organizate de urgență în Moldova „ospătării speciale de alimentare intensă pentru copii și astfel să fie salvați copiii de moarte”¹¹.

Diversele comunicări ale MSS și ale funcționarilor de partid reflectau doar într-o anumită măsură dimensiunile tragediei care demarase în Moldova. La fel ca și în toată țara, după război recoltele de cereale în Moldova s-au micșorat brusc. În 1946 ele erau de 2,5 ori mai mici decât în 1945 și de cinci ori mai mici decât în 1940¹². Din cele 963 de mii de tone obținute în Moldova în 1945, au fost sechestrate 252 mii de tone în vederea colectărilor de grâu la stat. Astfel, în republică au rămas 710 mii de tone. Acestea nu erau suficiente și de aceea deja la sfârșitul anului 1945 – prima jumătate a anului 1946 a fost înregistrată foametea și uciderea în masă a vitelor. În 1946 recolta a constituit doar 365 de mii de tone¹³. Aceasta însemna următoarele: chiar dacă toate cerealele recoltate aveau să rămână în Moldova, republica urma să fie cuprinsă de foamete în masă. Cu toate acestea, în 1946 statul și-a înaintat din nou pretențiile la o parte din recoltă. Mai întâi, la rugămintea autorităților republicane planul de colectare a grâului a fost redus până la 165 de mii de tone¹⁴, dar și acesta era, desigur, irealizabil. De aceea deja la 19 august Sovietul Miniștrilor al URSS a redus planul până la 72 de mii de tone¹⁵. Formal, era o reducere considerabilă. Dar, ținând cont de faptul că în realitate republica în general nu putea îndeplini planul de livrări și avea ea însăși nevoie acută de ajutoare substanțiale, această decizie doar agrava catastrofa.

Colectările pe timpul foametei se desfășurau în condiții extreme. Grâul era sechestrat de la țărani prin intermediul unor măsuri de constrângere crun-

misarul norodnic pentru afaceri militare și maritime (comisarul poporului al apărării) al URSS, în 1940-1953 – vicepreședintele SCP (SM) al URSS, în 1953-1960 – președintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, în 1960-1969 – membru al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS.

¹¹ Государственный Архив Российской Федерации (în continuare: ГАРФ). Ф. Р-8009. Оп. 32. Д. 295.

¹² Бомешко Б.Г. Засуха и голод в Молдавии. 1946-1947 гг. Кишинев, 1990. С. 16-17.

¹³ Голод в Молдове (1946-1947). Сборник документов. Кишинев, «Штиинца» 1993. С. 6-7.

¹⁴ Ibidem. С. 205-210.

¹⁵ Ibidem. С. 237, 239.

te. CC al PC(b)M cerea îndeplinirea necondiționată a planurilor¹⁶. Perchezițiile, arestările țăranilor, intentarea a mii de dosare penale contra „datornicilor inveterați” erau fenomene obișnuite. Pentru îndeplinirea planului, de la masa de bază a țăranilor era luat ultimul grăunte. Doar o oarecare ușurare a poverilor livrărilor obligatorii de grâu a constituit hotărârea de a aloca o parte mică a grâului colectat în republică în calitate de ajutor Moldovei. Această decizie a fost luată de guvernul unional prin aceeași hotărâre din 19 august, care reducea dimensiunile livrărilor obligatorii. În total, în calitate de ajutor erau oferite pe datorie 24 de mii de tone de grâu alimentară, care trebuia restituit în anii 1947-1948. Pentru comparație, putem spune că până la 5 octombrie 1946 au fost predate la stat 43,6 de mii de tone¹⁷.

Ajutorul alimentară era insuficient și se distribuia, de obicei, ineficient și cu abuzuri. În total, potrivit datelor din 1 decembrie 1946, populației nu i-au fost date 4 147 tone din 24 de mii cât constituia împrumutul¹⁸. Situația mai era agravată și de faptul că în octombrie 1946 eu fost reduse drastic contingentele de populație care primeau alimente contra cartele. Aceasta s-a întâmplat ca rezultat al unei serii de hotărâri ale guvernului central cu privire la economisirea grâului în legătură cu recoltele mici. Dacă în septembrie în Moldova erau asigurați cu rații alimentare 491 601 persoane, apoi în octombrie acestea erau doar 343 930, adică cu 147 671 de persoane mai puțin. Au fost privați de susținerea statului atât locuitorii orașelor, cât și țăranii. De exemplu, în județul Bălți au fost lipsiți de rații 345 de căruțași care transportau laptele și care lucrau la întreprinderi de stat, dar erau țărani-individualiști. În urma reducerii aprovizionării cu rații în republică, doar în octombrie, au fost economisite 696 de tone de grâu. Campania respectivă era, de obicei, însoțită de represalii contra demnitarilor, care se făceau vinovați de abuzuri sau de fermitate insuficientă. Pentru furt de cartele au fost trași la răspundere judiciară 62 de persoane¹⁹. În octombrie s-au redus și fondurile de grâu alocat pentru comerț (de la 5 mii la 900 de tone pe lună). Conform calculelor efectuate de organele republicane, până la începutul anului 1947 doar

24,3% din populația rurală putea trăi până la noua recoltă fără ajutorul venit de la stat²⁰.

În februarie 1947 conducătorii Moldovei au mai întreprins o tentativă de a reduce planurile de stat de colectări, de data aceasta la carne. La 13 februarie președintele Sovietului Miniștrilor al RSSM G.I. Rud și primul secretar al CC, N.G. Coval, i-au trimis o scrisoare lui Stalin. Ei îi comunicau: „În anii 1945-1946 teritoriul RSS Moldovenești a fost afectat de o secetă mare. În consecință, colhozurile, gospodăriile colhoznicilor, mai ales gospodăriile țărănești individuale din raioanele de pe malul drept al Nistrului s-au pomenit într-o situație economică extrem de grea. Efectivul de vite în gospodăriile țărănești, se comunica în scrisoare, s-a redus de la 55 la 40%. Ca rezultat, din 378 de mii de gospodării individuale, supuse livrărilor obligatorii de carne, 69% nu aveau vaci, iar 71% – oi. 80% din aceste gospodării (300 de mii), afirmă conducătorii Moldovei, „sunt sărăcite și primesc ajutor alimentară de la stat”. În această ordine de idei, Rud și Coval rugau să fie eliberate în 1947 de obligațiile de a livra carne și ouă gospodăriile țărănești din raioanele de pe malul drept care primeau ajutor alimentară de la stat, și mai rugau ca acestora să le fie redus planul de livrare a laptelui și a brânzei. Ei solicitau, corespunzător, să fie reduse planurile de colectare a cărnii cu 7,55 mii de tone, a ouălor – cu 11 milioane de bucăți, a laptelui – cu 7,3 mii de tone și a brânzei – cu 135 de tone. Pe lângă acestea, în scrisoare era exprimată rugămintea de a le anula colhozurilor și gospodăriilor colhoznicilor toate datoriile de livrări (3 mii de tone de carne, 700 de tone de lapte, 100 de mii de ouă), existente la 1 ianuarie 1947 și de a scuti colhozurile de livrarea produselor pentru vitele primete de ele în anii 1944-1945 pentru completarea fermelor din sectorul zootehnic²¹.

În urma unei prelucrări îndelungate în departamentele centrale, la 17 iunie 1947 a fost adoptată o hotărâre a Sovietului Miniștrilor al URSS prin care erau doar parțial satisfăcute rugămintele conducătorilor Moldovei. Planurile de livrări obligatorii de carne au fost reduse cu 6 mii de tone, de lapte – cu 7,5 mii de tone, de ouă – cu 9 milioane de bucăți, de brânză – cu 150 de tone. N-au fost anulate pe deplin nici datoriile de livrări ale colhozurilor – 2 mii de tone de carne, 356 de tone de lapte și 3 mii de ouă. Rugămintea de a scuti colhozurile de predarea produselor pentru vite a fost satisfăcută pe deplin²².

Dar nici eliberarea completă a țăranilor moldoveni de povara livrărilor la stat nu mai putea deja

¹⁶ Vezi, de exemplu, hotărârile CC al PC(b)M «О ходе хлебозаготовок в Атакском районе Сорокского уезда» din 17 august 1946 (*Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova*, în continuare: AOSPRM). F. 51. Inv. 4. D. 22. Fol. 186-187), «О мерах по ликвидации отставания в выполнении плана хлебозаготовок» din 27 septembrie 1946 (AOSPRM. F. 51. Inv. 4. D. 24. Fol. 73) ș.a.

¹⁷ *Голод в Молдове (1946-1947). Сборник документов*. Кишинев, «Штиинца» 1993. С. 237, 263.

¹⁸ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 49. Д. 2062. Л. 3.

¹⁹ ГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 14. Л. 94.

²⁰ Царанов В.И. *Очерки социально-экономического развития Молдовы (1940-1960 гг.)*. Кишинев, 2002. С. 149-150.

²¹ АПРФ. Ф. 3. Оп. 61. Д. 225. Л. 22-23.

²² АПРФ. Ф. 3. Оп. 61. Д. 225. Л. 29.

salva situația. Catastrofa era iminentă. În decembrie 1946, conform datelor CC al PC(b)M, numărul bolnavilor de distrofie ajunsese la 43 de mii de persoane²³. Cea mai periculoasă situație se crease în județele Cahul, Bender și Chișinău. După cum îi raporta la 20 decembrie 1946 secretarul comitetului județean de partid Bender lui N.G. Coval, primul secretar al CC al PC(b)M, la 1 decembrie erau 10 mii de bolnavi de distrofie, iar peste o săptămână – 13 mii. „În prezent mortalitatea a crescut considerabil, sunt descoperite multe cadavre pe câmpuri, oamenii mor în timp ce se deplasează dintr-o localitate în alta... Există multe cazuri de abandonare a copiilor. Spitalele din tot județul sunt arhipline de bolnavi de distrofie”, se spunea în memoriu²⁴.

La 25 ianuarie 1947 numărul bolnavilor din republică, după cum comunica N.G. Coval într-o scrisoare adresată secretarului CC al PC(b)U N.S. Patolicev, era deja de peste 177 de mii²⁵, iar la 20 martie – 238,9 de mii²⁶. Mortalitatea în republică, conform rapoartelor oficiilor stării civile raionale și orășenești, era în iulie-noiembrie 1946 în medie de 5,5 mii pe lună, în decembrie înregistra 9 650, în ianuarie 1947 – 19 133, în februarie – 23 791, în martie – 25 953 de cazuri²⁷.

Din cauza lipsei de alimente oamenii disperăți mâncau tot ce le cădea sub mână. Într-un memoriu strict secret din 27 februarie 1947, bunăoară, era astfel evaluată situația din raioanele Congaz și Ceadâr-Lunga: „Situația generală în aceste raioane poate fi calificată ca o calamitate a poporului – foamete în masă... În legătură cu lipsa ajutorului alimentar și medical acordat la timp populației, dinamica mortalității cauzate de distrofie nu scade, iar cel mai mare procent de mortalitate îi revine părții sărace a populației de sex preponderent masculin cu vârste cuprinse între 20 și 45 de ani... În legătură cu insuficiența acută a produselor alimentare și cu norma mică de ajutor alimentar primit populația adaugă în mâncare diferite adaosuri practic necomestibile ceea ce cauză diferite boli. Investigațiile efectuate au stabilit că populația se află într-o situație materială extrem de grea”²⁸.

Anume foametea a cauzat apariția în Moldova a acestui fenomen monstruos – canibalismul, atestat într-un șir de documente oficiale strict secrete. Într-un document al Direcției pentru verificarea organelor de partid din 15 februarie 1947, adresat

secretarului CC al PC(b)U Patolicev, se conținea o informație despre 32 de cazuri de canibalism în județele Bender, Cahul și Chișinău (16 – în județul Cahul). În realitate însă aceste cazuri erau mult mai numeroase, fapt confirmat în documentul respectiv. În satul găgăuz Baurci, în noaptea dinspre 7 spre 8 februarie au fost comise 4 omoruri: „Mâncarea cadavrelor umane a căpătat un caracter de masă”, se spunea în document. Și, mai departe: „În același sat, la o razie din curte în curte au fost descoperite 72 de cadavre neînchinate. Majoritatea cadavrelor umane sunt ascunse în depozite, beciuri, poduri, în troiene de zăpadă. Se văd tăieturi pentru retezarea cărnii folosite ca hrană”²⁹. În februarie-aprilie 1947, conform datelor incomplete, de la MSS al RSSM au fost trimise conducerii de partid a republicii cel puțin 20 de comunicate speciale cu fapte concrete de răspândire a canibalismului³⁰.

În martie 1947, conform datelor incomplete, la MSS al RSSM au parvenit 673 de comunicări despre situația extrem de gravă a oamenilor, despre foamete și mortalitate³¹:

„...O foamete de necrezut. Foarte mulți sunt bolnavi de distrofie, se umflă, se înnegresc și mor. În luna ianuarie în satul nostru au murit 150 de oameni, aceeași situație este și în alte raioane..” (raionul Glodeni).

„...La noi s-a deschis un spital pentru 100 de persoane, acolo primesc oameni bolnavi, umflați, există și un punct de alimentare pentru 200 de oameni, la care o dată pe zi oamenii sunt hrăniți cu mâncare fierbinte, mai ales sărăcimea are susținere...” (raionul Cahul).

„... Viața în Moldova este foarte grea, foametea e mare, oamenii mor cu pachetele, se închid de tot casele, oamenii cad pe unde merg...” (orașul Cahul).

„... La noi multă lume moare de foame, n-are

²⁹ РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 122. Д. 220. Л. 69-70.

³⁰ АМНБ РМ. Дела со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Спецсообщения МГБ МССР от 4, 5, 10, 15, 19, 20, 21 февраля, 5, 8, 15, 17, 18 марта, 8 апреля 1947 г. Кор. 3. Т. 1. Л. 16-18; Кор. 4. Т. 1. Л. 48, 49; Т. 3. Л. 80, 81, 107, 108, 121-124, 142, 160, 161; Т. 4. Л. 20-22, 35-38, 47-51, 57, 58, 61, 86, 87; Ф. 2. Оп. 40. Кор. 3. Д. 1. Л. 145. Автору а avut ocazia să discute cu unul dintre foștii lucrători ai Biroului CC al PC(b) al Moldovei, care, vorbind despre diferite evenimente ale acelei perioade, a pomenit între altele și despre un caz de descoperire de către organele securității de stat ale republicii a unei bande de infractori penali, care activau la unul dintre cimitirele orașului Chișinău. Membrii bandei îi urmăreau pe unii vizitatori, îi omorau, iar din carnea lor preparau pâjzoale pe care le vindeau la piața centrală din Chișinău. În timpul operațiunii de reținere a bandei a fost descoperit un subsol utilizat pentru secționarea cadavrelor.

³¹ АМНБ РМ. Дела со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 4. Л. 88-93. Спецсообщение от 9 апреля 1947 г.

²³ РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 117. Д. 690. Л. 3.

²⁴ АОСРМ. Ф. 51. Inv. 4. Д. 48. Ф. 18-20.

²⁵ РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 122. Д. 220. Л. 67.

²⁶ *Голод в Молдове*. С. 617.

²⁷ *Голод в Молдове*. С. 9.

²⁸ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Кор. 4. Т. 3. Л. 154, 156, 160-162, 180.

cine nici măcar să sape mormântul. Cei care mai sunt încă vii abia se țin pe picioare. Mor mai ales multe femei și copii...” (raionul Glodeni).

„... Oamenii mănâncă pisici, câini și tot ce se nimerește” (orașul Soroca).

„...E foamete mare aici, la noi, mulți mor de foamete. Mor cei bătrâni și cei tineri” (raionul Soroca).

Treptat la Moscova parveau semnale tot mai numeroase despre situația catastrofală a Moldovei. La 19 decembrie 1946, ministrul afacerilor interne al RSSM F.I.Tutușkin i-a expediat ministrului afacerilor interne al URSS S.N.Kruglov o notă, care peste șase zile i-a fost transmisă lui Stalin. El scria în această notă:

„Situația alimentară a populației Republicii moldovenești la ziua de azi este extrem de grea, mai ales a populației țărănești din județele Chișinău, Bender, Cahul și parțial Orhei și Bălți. Dacă în timpul cel mai apropiat nu-i va fi acordat ajutorul alimentar corespunzător populației, în primul rând județelor indicate mai sus, situația va deveni catastrofală. La 10 decembrie a.c., printre populația țărănească erau 30 443 de distrofici, inclusiv copii – 18 570, pe județe: Chișinău – 13 717, Bender – 9 301, Cahul – 6 755, Orhei – 920 și Bălți – 50 de persoane. La fel, e un număr mare de bolnavi de edem deproteinizat cauzat de subnutriție. Investigarea localităților a stabilit că în casele țărănești un număr mare de familii zac bolnave de inaniție, fără să aibă niciun kilogram de pâine... Din aceleași cauze în ultimul timp a sporit brusc mortalitatea populației; oamenii mor în sate, pe drumuri și în orașe”. În continuare Tutușkin informa despre creșterea vagabondajului infantil și a numărului copiilor rămași fără supraveghere, a stărilor de spirit, a criminalității ca o consecință a răspândirii foametei³².

Conducătorii republicii Butov, Coval și Rud, la 21 decembrie 1946, au adresat o scrisoare lui I. Stalin în care comunicau despre foamete, despre faptul că „populația multor raioane ale republicii folosește în alimentație surrogate de proastă calitate: ghindă, șrot, știuleți de porumb măcinați, rădăcini de plante, tulpini de papară măcinate, cadavre de animale pierite etc.”. În scrisoare se spunea și despre „frecvente cazuri de mortalitate a țăranilor de foamete”. Potrivit estimărilor conducătorilor moldoveni, „de ajutor alimentar imediat aveau nevoie 692 de mii de oameni”. În legătură cu aceasta în notă era exprimată solicitarea de a se acorda ajutor alimentar și cu seminte³³.

În ianuarie 1947, secretarul CC al PC(b)U A.A. Kuznețov a primit o scrisoare de la procurorul general al URSS K.P. Gorșenin, în care se comunica despre cazurile de canibalism care au avut loc în

județul Cahul al RSS Moldovenești și ale căror victime au devenit o fetiță de șase luni și un băiețel de opt ani³⁴. În baza acestei informații, Secretariatul CC al PC(b)U a adoptat la 4 februarie 1947 hotărârea de a delega în ajutorul CC al PC(b) al Moldovei pe termen de două luni un grup de lucrători ai CC al PC(b)U³⁵.

Întrucât catastrofa din Moldova căpăta proporții imense, autoritățile centrale au decis să întreprindă măcar unele măsuri. Printr-o dispoziție a Sovietului Miniștrilor al URSS din 18 decembrie 1946, republicii i-au fost alocate pentru alimentația bolnavilor de distrofie 15 tone de carne, 6 tone de grăsimi animale, 5 tone de zahăr, 12 tone de crupe și de grâu, fiind prevăzute câte 600 de grame de pâine pe zi pentru fiecare bolnav. Însă aceste alimente au fost distribuite din contul economisirii fondurilor alocate Moldovei în trimestrul patru, adică, de fapt, era vorba de restituirea pentru republică a unei părți din alimentele pe care nu le-a primit anterior.

La 29 decembrie 1946 a fost adoptată o hotărâre a Sovietului Miniștrilor al URSS cu privire la alocarea unei noi tranșe de ajutor alimentar pentru colhozuri și țărani – 1,5 milioane de puduri câte 300 de mii în decursul a cinci luni cu începere din ianuarie. În afară de aceasta, cu începere din ianuarie 1947 era majorat cu 30 de mii de persoane contingentul rural al celor care urmau să primească rația de pâine, erau alocate resurse și pentru o masă destinată la 100 de mii de persoane din „populația cu necesitate acută” prin intermediul punctelor de alimentare³⁶.

Din cauza reținerii trimiterii produselor de către departamentele centrale, organizarea punctelor de alimentare a început la jumătatea lunii ianuarie. Potrivit datelor oficiale, la 20 februarie punctele de alimentare cuprindeau peste 122 de mii de persoane³⁷. La punctele de alimentare erau înregistrați locuitorii republicii recunoscuți drept foarte istoviți. Ca adaos la cele 200 g de pâine pe zi care le erau date din contul împrumutului alimentar, ei trebuiau să primească la aceste puncte câte 33 g de carne, 8,5 g de zahăr și 25 g de crupe pe zi. În realitate însă punctele nu primeau uneori câteva zile la rând nici măcar aceste produse.

În majoritatea cazurilor, punctele de alimentare reprezentau un tablou îngrozitor. De exemplu, în satul Gaidar, raionul Ceadâr-Lunga, 347 de persoane primeau hrană la punctul de alimentare. După cum a arătat un control efectuat în februarie 1947, „distribuirea se desfășoară pe liste, ca urmare, unele persoane primesc pâinea în locul rudelor și o mănâncă pe loc, de aceea sunt dese scandalurile. E îmbulzea-

³⁴ РГАСПИ. Ф.17. Оп. 117. Д. 694. Л. 3.

³⁵ РГАСПИ. Ф.17. Оп. 117. Д. 694. Л. 1.

³⁶ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 49. Д. 2062. Л. 4-5.

³⁷ Голод в Молдове. С. 468.

³² ГАРФ. Ф. Р-9401. Оп. 2. Д. 139. Л. 545-554.

³³ Голод в Молдове. С. 347-348.

lă, oamenii mănâncă în camera de distribuție, deoarece în ospătărie ferestrele sunt fără sticle. Lipsese sarea și ceapa... Încăperea este murdară. Pentru a face focul, oamenii strică gardurile și taie copacii din sat”³⁸.

Prin hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS din 25 ianuarie 1947 „Cu privire la organizarea tratamentului bolnavilor de distrofie în RSS Moldovenească” republicii i se alocă produse alimentare pentru plasarea suplimentară a 20 de mii de paturi provizorii pentru spitalizarea bolnavilor de distrofie, inclusiv 8 mii de paturi pentru bolnavii patronați la domiciliu, ei fiind asigurați cu ajutor medical ambulatoriu și alimentație pe lângă instituțiile medicinale. În acest scop erau alocate fonduri de mobilă, untură de pește și medicamente, precum și preparate din vitamine. Ministerului comerțului al URSS i se dădea însărcinarea de a aloca lunar, până la 1 iulie 1947, la dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSSM, pentru alimentația bolnavilor de distrofie 44 de tone de carne, 12 tone de grăsimi, 10 tone de zahăr, 44 de tone de crupe și grâu, astfel ca să revină câte 600 de grame pe zi la o persoană³⁹.

La jumătatea lunii februarie erau spitalizați 22,2 mii din numărul total de 209 mii de persoane considerate bolnave de distrofie. Majoritatea lor (17,2 mii) erau spitalizați în barăci provizorii. Extinderea spitalizării era împiedicată atât de lipsa de produse și de inventar, cât și de lipsa personalului medical. În 570 de barăci lucrau doar 212 medici⁴⁰. Bolnavilor spitalizați le revenea o normă mai mare de alimente decât celor epuizați înscriși la punctele alimentare, și anume: 600 g de pâine pe zi, 73-75 g de carne, 50 g de crupe, 20 g de unt, 16-17 g de zahăr, 16-17 g de făină. În practică însă aceste norme deseori nu erau respectate și bolnavii se întâmpla să nu primească niciun fel de alimente câteva zile la rând. Condițiile de la punctele de spitalizare erau îngrozitoare. După cum a arătat controlul punctului din satul Gaidar, raionul Ceadâr-Lunga, efectuat în februarie 1947, cei 210 de bolnavi spitalizați (inclusiv 112 copii de până la 14 ani) erau plasați în 10 case. „Bolnavii de distrofie zac în lenjerie proprie între 4 și 8 persoane pe un pat. La 13 februarie 1947 a fost primită o parte de lenjerie nouă, dar în legătură cu păduchii și cu lipsa băii ea nu este folosită. În încăperi e murdărie, aerul e închis, de bolnavi îngrijesc infirmierele (distorfice). Lipsesc oalele de noapte, bolnavii excrează în paturi”. Cu toate acestea, în sat 70-80 de persoane așteptau să le vină rândul la spitalizare, dar punctul nu-i putea interna

din cauza lipsei de resurse⁴¹. Conform rapoartelor Ministerului ocrotirii sănătății al URSS, la 25 martie 1947 erau spitalizate 66 659 de persoane bolnave de distrofie. În republică au sosit 99 de medici și 216 lucrători din personalul medicinal mediu de la Moscova, precum și 44 de medici de la Kiev⁴².

La 11 februarie 1947, guvernul unional a majorat contingentul de populație rurală, aprovizionată cu pâine, cu 20 de mii de persoane. 10 mii de persoane angajate în câmpul muncii erau aprovizionate conform normei de 200 g de pâine pe zi, 10 mii de membri ai familiilor inapți de muncă urmau să primească 100 g de pâine⁴³.

Este evident că toate ajutoarele acestea nu puteau schimba situația. Puținele alimente erau distribuite doar unei părți neînsemnate a populației. Potrivit calculelor optimiste ale autorităților republicane, în februarie 1947 din 2,1 milioane de locuitori ai satelor aveau nevoie de pâine 70,5% (1,47 milioane de persoane), primeau însă – 4 kg de grăunțe pe lună de persoană (normă absolut insuficientă), doar 58,6% din populație⁴⁴. În aceste condiții punctele de alimentare și puținele barăci pentru distrofici constituiau doar un ajutor neînsemnat. Chiar și acest ajutor însă era prost distribuit și nu ajungea în întregime la cei care aveau nevoie de el. Organele MSS au înregistrat numeroase cazuri de delapidări și abuzuri la distribuția împrumutului alimentar⁴⁵. În afară de aceasta, după cum se menționa într-unul din memoriile informative ale MSS în februarie 1947, „populația satelor cu un număr mare de distrofici și mortalitate ridicată, ca urmare a lipsei de animale de tracțiune, nu este în stare să transporte împrumutul alimentar de la punctele de colectare a cerealelor (Заготзерно)”⁴⁶.

În legătură cu răspândirea în continuare a foametei, la sfârșitul lunii februarie a anului 1947 în republică a sosit un grup de demnitari de la Moscova în frunte cu vicepreședintele SM al URSS A.N. Kosîghin⁴⁷, care la 10 februarie avusese o au-

³⁸ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 3. Л. 175.

³⁹ АПРФ. Ф. 3. Оп. 61. Д. 225. Л. 19-20.

⁴⁰ Голод в Молдове. С. 467-468.

⁴¹ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 3. Л. 170.

⁴² ГА РФ. Ф. Р-8009. Оп. 32. Д. 404. Л. 45.

⁴³ Голод в Молдове. С. 448.

⁴⁴ Голод в Молдове. С. 461.

⁴⁵ De văzut în acest sens comunicatul special al MSS МГБ «О недочетах в борьбе с дистрофией» от 20 февраля 1947 г. (АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 1. Л. 16-25).

⁴⁶ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 3. Л. 166.

⁴⁷ Vezi Бомешко Б.Г. Засуха и голод в Молдавии. С. 44, 45. Kosîghin Aleksei Nikolaevici (1904-1980) – membru al partidului din 1927, membru al Biroului Politic (Prezidiul) CC al PC(b)U-PCUS în 1948-1952 și în 1960-1980. În 1940-1953 vicepreședinte al SCN(Sovietului Miniștrilor) al URSS, con-

diență la Stalin⁴⁸, și nu este exclus că în cadrul acelei audiențe să se fi vorbit și despre situația din Moldova. La 24 și 27 februarie au avut loc două ședințe ale Biroului CC al PC(b) al Moldovei, la care conducătorii Moldovei au fost supuși unei critici drastice pentru pasivitate în combaterea foametei⁴⁹. La 25 februarie Kosîghin a trimis de la Chișinău pe canalele de comunicație guvernamentală o telefonogramă lui Stalin și Molotov. Între altele, Kosîghin comunica: „Examinarea chestiunilor legate de situația alimentară grea în RSS Moldovenească arată că CC al PC(b) al Moldovei și Sovietul Miniștrilor au organizat slab munca de realizare a deciziei guvernului unional de a acorda ajutor cu produse alimentare populației RSS Moldovenești și că organizațiile de partid și cele sovietice s-au încadrat în această activitate cu o întârziere mare... Până în decembrie a.c. distribuirea împrumutului alimentară era efectuată incorect: toți țărani primeau un împrumut alimentară identic – exista egalitarismul nejustificat... Hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS din 3 februarie a.c. este îndeplinită nesatisfăcător (este vorba de alocarea unui împrumut de semințe pentru semănat – n.a.). Din cele 40 500 de tone de semințe de cereale alocate au fost trimise până la 25 februarie circa 11 000 de tone, dar au ajuns în republică doar 1 500 de tone, în timp ce în Moldova se desprăvălesc, drumurile se desfundă, într-un șir de raioane de la 15 martie trebuie să înceapă semănatul. La fel, n-au fost îndeplinite Hotărârile guvernului unional cu privire la aducerea în Moldova a 30 000 de tone de fân, fiind aduse doar 8 000 de tone. Ca rezultat al lipsei furajelor au fost ucise multe vite și mulți cai. În republică numărul bolnavilor de distrofie continuă să crească. Îmbolnăvirile de distrofie sunt înregistrate în toate județele și raioanele. S-a creat o situație destul de gravă în raioanele sudice (județul Cahul).” Atribuindu-le organelor republicane responsabilitatea pentru situația grea din Moldova, Kosîghin solicita să fie aprobate „măsurile pentru acordare de ajutor neîntârziat RSS Moldovenești”⁵⁰.

Deja peste o zi, la 27 februarie, a fost aprobată Hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS nr. 356 „Cu privire la acțiunile suplimentare de ajutorare neîntârziată a RSS Moldovenești”, în care propunerile lui Kosîghin au fost adoptate cu unele comitent în 1948 ministrul finanțelor al URSS, în 1948-1953 ministrul industriei ușoare al URSS. Din martie 1953 până la pensionarea în 1980 – ministrul industriei ușoare și alimentare al URSS, ministrul mărfurilor industriale de larg consum, președintele Comitetului de stat pentru planificare al URSS, primvicepreședintele, președintele Sovietului Miniștrilor al URSS.

⁴⁸ *На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И.В. Сталиным (1924-1953 гг.).* М., 2008. С. 481.

⁴⁹ *Голод в Молдове.* С. 498-512.

⁵⁰ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 50. Д. 2965. Л. 23-26.

corectării⁵¹. Conform acestei hotărâri, colhozurilor și gospodăriilor țărănești din Moldova li se alocă pentru martie, aprilie și mai un împrumut alimentară suplimentară de 6 mii de tone în părți egale (Kosîghin ceruse 8 mii de tone). Se permitea organizarea suplimentară a punctelor de alimentare pentru 100 de mii de persoane, extinzând prestarea serviciilor de alimentare a populației care avea nevoie de ea până la 200 de mii de persoane; sporirea numărului de paturi de spital pentru internarea celor grav bolnavi de distrofie cu 20 de mii, astfel ca numărul total al paturilor să ajungă până la 40 de mii; deschiderea suplimentară a caselor de copii pentru 10 mii de copii rămași fără părinți, astfel ca numărul total al locurilor în casele de copii să ajungă până la 22 de mii. Aceste paragrafe ale hotărârii coincideau în totalitate cu propunerile lui Kosîghin.

Cu unele reduceri (la fâină: 2 mii de tone în loc de 2,5 de mii de tone), au fost satisfăcute și solicitările lui Kosîghin de alocare a produselor alimentare pentru bolnavii de distrofie, punctele de alimentare și casele de copii. Republicii îi mai erau alocate combustibil și resurse financiare. Avea o mare importanță și includerea în hotărâre a unui paragraf cu privire la scutirea până la noua recoltă a țăranilor de uiumul pentru măcinatul grâunțelor primite ca împrumut alimentară. Referitor la această scutire conducătorii republicii l-au rugat cu deosebită insistență pe Kosîghin în timpul întâlnirii de la 24 februarie: „La noi o mare parte a populației primește împrumut alimentară și țăranii primind împrumutul în formă de grăunțe nu au posibilitatea de a le măcina, deoarece pentru măcinat trebuie să dea un uium de 15% ... Țăranii îl consumă (ajutorul alimentară – n.a.) în grăunțe, ceea ce este dăunător pentru ei”⁵². Kosîghin a comunicat această informație lui Stalin și lui Molotov, menționând că uiumul a constituit în ianuarie 176 de tone, iar în 15 zile ale lui februarie 40 de tone⁵³.

La 4 martie Kosîghin le-a trimis de la Chișinău lui Stalin și Molotov o telegramă în care comunica: „Împreună cu CC al PC(b) al Moldovei și Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești a fost efectuat un control al județelor Moldovei în ceea ce privește combaterea maladiilor populației în legătură cu seceta și cantitatea insuficientă de alimente. În conformitate cu hotărârea Guvernului noi am luat măsurile necesare. Județelor și raioanelor le-au fost alocate și transportate în teritoriu cantitățile posibile de alimente și medicamente. A fost stabilit controlul asupra parvenirii la timp și a consumului alimentelor și a pâinii.

⁵¹ ГАРФ. Постановления Совета Министров СССР за февраль 1947 г. Л. 709-710.

⁵² *Голод в Молдове.* С. 499.

⁵³ ГАРФ. Ф. 5446. Оп. 50. Д. 2965. Л. 24.

În sate au fost delegați medici și lucrători medicali din veriga medie atât localnici, cât și sosiți speciali din alte regiuni ale Uniunii. Este organizat ajutorul medical suplimentar. Deopotrivă cu spitalizarea celor gravi bolnavi, sunt efectuate vizitele medicale la domiciliu de către lucrătorii medicali. În toate raioanele republicii au fost trimiși lucrători de răspundere din Chișinău și din centrele județene pentru a întreprinde măsuri la fața locului.

Activitatea organizațiilor de partid și sovietice a fost restructurată, le-a fost brusc sporită responsabilitatea. Toate chestiunile referitoare la ajutorarea alimentară a populației sunt rezolvate astfel ca să fie îndeplinit planul semănatului de primăvară. În legătură cu aducerea insuficientă a semințelor în republică și desfundarea drumurilor, au fost luate măsuri pentru intensificarea descărcării și transportarea semințelor pe calea ferată. Pentru transportarea semințelor și a alimentelor de la stațiile de cale ferată la locurile de destinație au fost mobilizate automobilele din orașe.

În legătură cu insuficiența animalelor de tracțiune la țărani (au rămas 47,6% din boi și 58,4% din cai la 1 ianuarie 1947 față de cei care erau la 1 ianuarie 1946), este adus numărul necesar de hârlețe pentru prelucrarea manuală a solului. Au fost luate măsuri pentru intensificarea aducerii semințelor de legume, avându-se în vedere obținerea legumelor timpurii și schimbarea plantațiilor de cartofi cu legume, deoarece în republică lipsesc semințele de cartofi. În ultimele zile s-a intensificat aducerea fânului în republică, fapt care va da posibilitatea de a pregăti mai bine de semănat animalele de tracțiune. Ajutorul alimentară, precum și împrumutul de semințe, acordate de Guvern, restructurarea efectuată a activității CC al PC(b) al Moldovei și a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, fac posibilă îndreptarea în timpul cel mai apropiat a situației din republică. La 5 martie revin la Moscova⁵⁴.

Această comunicare denotă ce fel de informații parveneau din Moldova la Moscova în primăvara anului 1947. Optimismul exprimat de Kosîghin era, desigur, departe de realitate. Foametea continua. Dar, cu toate că ajutorul acordat nu era esențial, o mare importanță avea faptul că liderul Kosîghin, dispunând de o anumită autoritate administrativă, putea, prin intermediul aparatului său, să controleze îndeplinirea deciziilor guvernamentale.

Conform dispoziției date de Kosîghin în martie 1947, conducătorii departamentelor prezentau rapoarte detaliate cu privire la îndeplinirea hotărârii Sovietului Miniștrilor al URSS din 27 februarie⁵⁵. După cum se menționa într-un memoriu al conducerii Moldovei, pregătit în iunie 1947 și adresat lui

Stalin, 300 de mii de gospodării țărănești primeau lunar un ajutor alimentară de 475 de mii de puduri, 185 de mii de persoane deserveau punctele de alimentare, 48 de mii de persoane grav bolnave de distrofie, au fost spitalizate⁵⁶. Totodată, distribuirea împrumuturilor alimentare și organizarea punctelor de alimentare erau deseori efectuate cu mari încălcări. După cum arătau controalele, erau tipice cazurile de aducere cu întârziere a alimentelor, de furturi și delapidări. În unele soviete satești punctele de alimentare erau situate la distanțe considerabile (de până la 10 km) de locul de trai al țăranilor arondați acestora⁵⁷.

Una dintre metodele de diminuare a tensiunii în republică, la fel ca și în perioada antebelică, era recrutarea organizată a forței de muncă la lucru în diferite ramuri ale economiei naționale în alte regiuni ale țării. În 1946-1947 în republică au fost mobilizați și trimiși la diferite întreprinderi și șantiere din alte regiuni ale URSS (mai ales în Donbass) peste 40 de mii de persoane⁵⁸. Cu toate că acei recrutați la muncă s-au pomenit în condiții extrem de grele, reducerea populației republicii era considerată un factor de diminuare a foametei.

Și totuși, ajutorul acordat și măsurile întreprinse s-au dovedit a fi insuficiente. Oamenii nu se bizuiau pe stat și se străduiau să se salveze singuri. La începutul lunii mai 1947, ministrul securității de stat al republicii informa conducerea Biroului CC al PC(b)U pentru Moldova că „a crescut brusc fluxul de locuitori ai Moldovei care încearcă să ajungă cu trenurile mărfare în regiunile vestice ale RSS Ucrainene”. La stațiile de cale ferată Bălți, Ungheni, Ocnița, Larga ș. a. se adunau zilnic între 2 și 5 mii de oameni, mai ales țărani din județele Chișinău, Bender și Cahul, care declarau că vor să se transfere cu traiul în locuri mai rodnice. Lucrătorii miliției de transport dădeau jos zilnic din trenurile mărfare câte vreo trei mii de oameni și îi obligau să facă calea întoarsă. Mulți se împotriveau și se culcau pe șine. Cei care reușeau să răzbată peste cordoanele de pe teritoriul Moldovei erau trimiși înapoi deja din Cernăuți și din alte localități ucrainene. Oamenii istoviți mureau deseori chiar în vagoanele mărfurilor⁵⁹.

Au căpătat o largă răspândire și trecerile frontierei cu România, cu atât mai mult cu cât foametea era deosebit de intensă în raioanele de frontieră. La 4 septembrie 1946, Coval și Rud au semnat o directivă pentru secretarii comitetelor județene și raionale și pentru președinții executivelor județene și raionale cu privire la paza frontierei de stat. În directivă, între altele, se spunea: „Comitetele județene și cele

⁵⁶ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 20. Л. 36.

⁵⁷ АОСПРМ. Ф. 51. Inv. 5. Д. 123. Fol. 76-79.

⁵⁸ Vezi mai detaliat în capitolul 5.

⁵⁹ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 1. Л. 142, 143.

⁵⁴ АПРФ. Ф. 3. Оп. 61. Д. 225. Л. 25-26.

⁵⁵ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 50. Д. 2965. Л. 39-51.

raionale ale PC(b)M să organizeze explicarea zilnică pentru populația din zona de frontieră a importanței militare, politice și economice ale pazei frontierei de stat... Să obțină ca fiecare locuitor al raioanelor de frontieră să înțeleagă adevărul că încălcarea frontierei de stat, sub orice pretext ar fi făcută, este o crimă extrem de gravă contra statului, că trecerea unui cetățean sovietic pe teritoriul unui stat adiacent este o trădare de Patrie⁶⁰. Directiva cerea să fie organizată paza satelor din zona de frontieră pe timp de noapte prin formarea din activul sătesc și comsomoliști a unor gărzii speciale, care urmau să-i ajute pe grăniceri⁶⁰. Însă aceste măsuri nu funcționau. La 14 iunie 1947 MSS îi raporta lui Coval despre creșterea stărilor de spirit emigraționiste din cauza foametei în satele din zona de frontieră din județul Cahul. Zeci de oameni au încercat să traverseze hotarul cu România, câțiva au reușit. Cauzele tentativelor în masă de a fugi din Moldova erau explicate astfel de MSS: „În satele din zona de frontieră o mare parte a țăranilor, mai ales a sărăcimii, mănâncă în fond diferite verdeturi, fapt care a sporit numărul îmbolnăvirilor de distrofie și maladii gastrice. În doar ultimele zile la punctul medical sătesc din satul Colibași s-au adresat 75 de oameni bolnavi. Printre populația satelor din zona de frontieră sunt dezvoltate stările de spirit și tendințele de a trăi pe socoteala altora, de aceea încetarea de a oferi împrumutul alimentar a influențat într-o măsură semnificativă creșterea stărilor de spirit emigraționiste⁶¹”.

Situația din republică era într-o anumită măsură fixată de comunicările speciale ale MSS. Astfel, la 12 iunie 1947, ministrul securității de stat al RSSM îl informa pe secretarul CC al PC(b) al Moldovei despre faptul că la minister parvine un număr imens de comunicări „despre faptele de mortalitate printre populație *chipurile* (subliniat de noi – V.P.) din cauza dificultăților alimentare”. Doar în luna mai parveniseră 1 028 de comunicări de acest fel. În notă erau reproduce asemenea citate din aceste comunicate:

„...Noi trăim foarte rău, oamenii mor – mănâncă buruiene din pădure, seara, întorcându-se acasă, mor pe drum. A murit de acum jumătate de sat, iar statul nu se gândește nimic...” (raionul Cotovschi).

„... La noi mulți au murit de foame și mor și acum. Mănâncă cai pieriți, țigari și alte spurcăciuni. Pe zi mor câte 20-30 de oameni...” (raionul Dubăsari).

„Oamenii umblă parcă ar fi beți de foame. În multe sate au rămas case pustii, pentru că oamenii au murit de foame” (raionul Sângerei).

„... Lumea trăiește o foamete strașnic de grea, statul acordă atenție puțină, lumea moare în floarea puterilor și a tinereții, dacă au ieșit întregi din răz-

boi, apoi mor de foame..., zilnic mor câte 5-7, ba chiar și mai mulți oameni și chiar zac în drum...” (raionul Tiraspol).

„...În satul nostru au rămas doar 30% din locuitori, iar ceilalți au murit și mor de foame, nici chiar pe front n-au murit atâția oameni” (raionul Bălți).

„...A venit o vreme foarte grea, dacă oamenii se mănâncă unii pe alții. Câte 50 de oameni pe zi sunt duși să fie înmormântați...” (raionul Orhei).

„...Așa foamete încă n-a fost nicăieri. Oamenii mor ca muștele, și tot mai mulți mor pe zi ce trece, ...” (raionul Bujor).

„De foamete mare oamenii mănâncă pisici, câini, șoareci, cai și se mănâncă unii pe alții. Zilnic mor de foame câte 10-15 oameni, nici nu e unde să fie înmormântați. Nu mai avem puteri să trăim așa mai departe...” (raionul Vulcănești)⁶².

Situația se înrăutățește și mai mult în legătură cu faptul că din iunie 1947 a fost sistat ajutorul alimentar centralizat acordat populației, au fost închise punctele alimentare, nu erau alocate mijloace pentru întreținerea spitalelor. Iar recoltarea care începuse nu putea îmbunătăți situația unei părți considerabile a populației, deoarece 127 de mii de gospodării țărănești nu aveau semănături de cereale, iar în 100 de mii de gospodării semănăturile culturilor de toamnă pieriseră⁶³. În aceste condiții conducerea republicii nu avea altă soluție decât să se adreseze din nou după ajutor la autoritățile centrale. În fondul de arhivă al Biroului PC(b)U pentru Moldova s-a păstrat o copie nesemnată a unui mesaj al secretarului CC al PC(b) al Moldovei N.G.Coval și al președintelui Biroului CC al PC(b)U pentru Moldova V.A.Ivanov adresat lui Stalin, din 9 iunie 1947. Menționând ajutorul important pe care îl primise Moldova în perioada precedentă, conducătorii republicii scriau despre faptul că sistarea acestuia ar fi deocamdată prematură. Conform datelor de care dispuneau ei, la sfârșitul lunii mai rămăneau 115 mii de bolnavi de distrofie, iar 26 de mii de oameni erau internați în spital. În această ordine de idei, Coval și Ivanov rugau să fie reluată acordarea de ajutor alimentar colhozurilor și gospodăriilor țărănești pe trei luni, de la 15 iunie până la 15 septembrie, în valoare de 8 mii de tone de făină de ovăz și de orz în calitate de împrumut fără dobândă cu restituire din recolta anilor 1948-1949. Ei mai solicitau permisiunea de a întreține 20 de mii de paturi de spital pentru bolnavii gravi de distrofie pe două luni. Coval și Ivanov au trimis o copie a acestei scrisori adresate lui Stalin și vicepreședintelui Sovietului Miniștrilor al URSS G.M. Malenkov cu rugămintea ca acesta să-i susțină⁶⁴.

⁶⁰ АОСРМ. Ф. 51. Inv. 4. Д. 46. Fol. 75-77.

⁶¹ АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 2. Л. 86-87.

⁶² АМНБ РМ. Дело со спецсообщениями, возвращенными из ЦК КП(б)М за 1947 г. Т. 2. Л. 81-85.

⁶³ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 20. Л. 36.

⁶⁴ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 20. Л. 35-37.

Nu e clar dacă scrisorile respective le-au fost trimise lui Stalin și lui Malenkov. Dar în orice caz ele reflectau situația grea din Moldova în vara anului 1947. Se știe cu precizie că la 15 iunie 1947 Coval și Ivanov i-au adresat o scrisoare vicepreședintelui Sovietului Miniștrilor al URSS V.M. Molotov. În această scrisoare se pune problema doar cu privire la alocarea mijloacelor pentru întreținerea spitalelor pentru bolnavii de distrofie, pentru 20 de mii de paturi, dar nu se vorbea despre ajutorul alimentar⁶⁵. După coordonări îndelungate rugămintea conducătorilor Moldovei a fost parțial satisfăcută. Printr-o dispoziție a Sovietului Miniștrilor al URSS din 14 iulie 1947, în iulie-august Moldovei i se alocău pentru alimentația bolnavilor 100 de mii de tone de făină (au fost solicitate 280 de tone), 20 de tone de crupe (au fost solicitate 60 de tone), 25 de tone de carne și pește (au fost solicitate 88 de tone), 10 tone de grăsimi (au fost solicitate 24 de tone) și 10 tone de zahăr (au fost solicitate 24 de tone). Rugămintea Moldovei de a i se alocă 360 de tone de cartofi n-a fost satisfăcută. Cât privește mijloacele bănești, în loc de 10 milioane de ruble au fost alocate 6 milioane⁶⁶. Se vede că aceasta a fost ultima tranșă de ajutor acordată Moldovei în perioada foametei⁶⁷.

În republică recidivele foametei s-au manifestat și în 1948. Astfel, la 29 ianuarie 1948 președintele Biroului pentru Moldova Ivanov îl informa pe secretarul CC al PC(b)U A.A. Kuznețov despre situația dificilă cu produsele alimentare în republică. Conform datelor de care dispunea el, până la 20 ianuarie în Moldova au fost înregistrate 300 de cazuri de îmbolnăvire cu distrofie. O situație foarte dificilă s-a creat în raioanele Ceadâr-Lunga (unde au fost detectați 214 de bolnavi) și Congaz. Ivanov înștiința că în aceste raioane au fost trimise brigăzi de medici și resurse suplimentare. Pentru a le acorda ajutor locuitorilor raioanelor deosebit de afectate de boală au fost alocate 100 de mii de ruble. Pe lângă acestea, se planifica să fie alocate circa 1,5 milioane de ruble pentru construcțiile comunale și de drumuri cu scopul de a organiza locuri noi de muncă⁶⁸. Potrivit unui alt memoriu elaborat în aparatul Biroului CC al PC(b) pentru Moldova, la 20 februarie 1948 în raionul Ceadâr-Lunga erau înregistrați 203 de bolnavi de distrofie și 2 106 persoane „care aveau nevoie acută de ajutor”, adică, de fapt, se aflau la limita inaniției. Aceștia erau în fond țărani care nu reușiseră să-și semene loturile în primăvara anului 1947 sau le-au semănat, dar practic n-au obținut recolte. Pentru a le acorda ajutor, în februarie 1948, în satul Bej-Ghioz, de exemplu, a fost organizat un spital în

care au fost internate imediat 133 de persoane. Comitetul executiv raional a pus la punct alimentarea a 300 de copii de vârstă școlară. Rația consta din 150 de grame de pâine și un pahar de ceai. Pentru colhoznicii „care aveau nevoie acută de ajutor” a fost alocat un împrumut destinat procurării „furajului alimentar”, din care era cumpărată pâinea. Adulților care lucrau în colhoz li se dădea câte 500 de grame de pâine, iar celor care nu lucrau – câte 300 de grame. Autoritățile locale au purces de urgență la crearea locurilor de muncă – la construcția băii, a centralei electrice, a apeductului. Dar, după cum se menționa în memoriu, 300-400 de familii nu puteau primi nici măcar acest ajutor⁶⁹.

În aprilie 1948 raioanele cuprinse de foamete au fost supuse unei noi inspecții care a arătat că numărul bolnavilor a început să scadă. Dacă în februarie în raionul Ceadâr-Lunga fuseseră înregistrați 225 de bolnavi de distrofie, apoi în martie aceștia erau 48, iar în aprilie doar 3. Cu toate că numărul total al bolnavilor de distrofie în raionul Ceadâr-Lunga între 1 octombrie 1947 și 15 aprilie 1948 constituise 788 de persoane, doar 202 dintre acestea fuseseră spitalizate. Investigând 30 de familii din acest raion, controlorii de la Ministerul controlului de stat au stabilit că ele nu aveau niciun fel de rezerve alimentare și oamenii mâncau ierburi comestibile și pomeni accidentale primite de la rude sau vecini. În colhozul „30 de ani ai lui Octombrie” din sovietul sătesc Gaidar, la 13 aprilie 1948 rezervele constituiau 50 de kg de făină de orz și 30 de kg de varză murată – pentru 542 de persoane. Încercând să se salveze, țărani plecau în căutare de câștig în alte raioane sau cerșeau⁷⁰. Luând cunoștință de starea de lucruri din raionul Congaz, controlorii au ajuns la concluzia că în ce privește „starea fizică și de îngrijire populația satelor inspectate arată puțin mai bine decât locuitorii raionului Ceadâr-Lunga”. Dar și acolo în primele patru luni ale anului 1948 au murit de foame 17 persoane. La inspectarea raionului Taraclia pe sectorul medical Tatar-Copceac au fost detectați 11 bolnavi de pelagră cauzată de avitaminoză⁷¹. Foamea se retrăgea lent, făcând jertfe noi.

În concluzie la cele relatate mai sus putem afirma că foametea a fost generată de un complex de cauze și vina pentru declanșarea ei o purta nu doar perioada de secetă, cataclismele naturale, dar și politica statului exprimată prin: confiscarea abuzivă a producției agricole din gospodăriile individuale; ruina agricultura prin intervenții administrative abuzive; lipsa de reacție a statului față de nevoile oamenilor; distrugerea modului de viață tradițional țărănesc; lichidarea mecanismelor de asigurare în cazurile de cataclisme naturale elaborate de secole de către lumea rurală etc.

⁶⁵ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 50. Д. 2910. Л. 1.

⁶⁶ ГАРФ. Ф. Р-5446. Оп. 56. Д. 195. Л. 251.

⁶⁷ Веzi Зима В.Ф. *Голод в СССР 1946-1947 годов: происхождение и последствия*. М., 1996. С. 139-140.

⁶⁸ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 30. Л. 22-23.

⁶⁹ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 30. Л. 53.

⁷⁰ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 30. Л. 79-82.

⁷¹ РГАСПИ. Ф. 573. Оп. 1. Д. 30. Л. 83, 86.